

Anatomia de la novel·la negra gironina

Text > JOSÉ LUIS BARTOLOMÉ

Al llarg del segle xx, les novel·les de lladres i serenos —a partir d'ara, *novel·la negra**— gairebé sempre s'havien ambientat a la ciutat comtal, i és de les històries d'autors canònics com Rafael Tasis (amb el comissari Jaume Vilagut i el repòrter Francesc Caldes), Manuel de Pedrolo (amb Ricard Serra, responsable d'una agència de detectius a *Mossegar-se la cua*) o Jaume Fuster (amb el detectiu Lluís Arquer) d'on provenen els noms dels perdiguers més familiars per als lectors de relats d'intriga en català. Durant el segle XXI, i una mica abans, s'ha produït una descentralització d'escenaris, d'arguments, de la varietat dialectal de l'idioma i de la procedència dels faulistes.

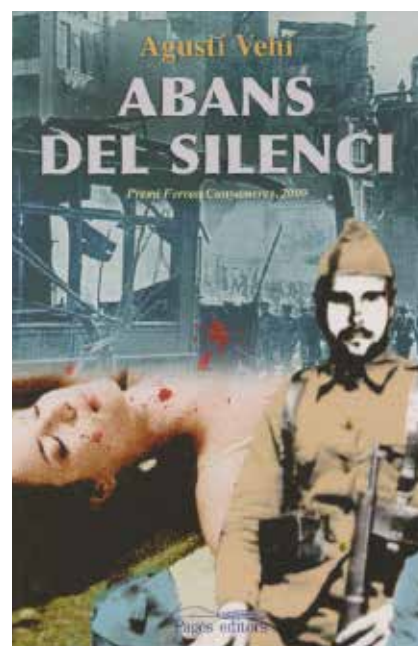
Sens dubte, hi ha tingut molt a veure el desplegament arreu d'unes forces de l'ordre del país (els Mossos d'Esquadra), la popularització del gènere fins a nivells extrems en les prestatgeries de llibreries i biblioteques, i l'interès per la recerca de la història recent i preterita a escala local o comarcal, amb matèria primera fresca per recrear fets i localitzacions. No cal dir que l'estima pel *terroir*, per fabricar personatges i guions literaris lligats a la terra, escrits amb llenguatge col·loquial, i en ambients rurals o urbans identificables com a propis, ha tingut també el seu rol per fer créixer aquesta afecció.

Com a preàmbul de la nòmina de creadors i creacions gironines que he pogut aplegar d'aquest gènere literari, seria bo evocar alguns noms estrangers relacionats amb la ciutat de Girona, amb obres de ficció que es poden llegir com a intrigues: l'italià Valerio Evangelisti, investigador de la figura de Nicolau Eimeric, sobre el qual ha escrit un reguitzell de títols (més d'una dotzena), o la canadencina Caroline Roe, creadora del personatge d'Isaac el Cec, un metge jueu encarregat de

treure l'entrellat de les morts produïdes aparentment per la pesta negra el 1353 (*Remeis i traïcions: Cròniques d'Isaac el Cec i Remei per a un xarlatà*). En l'actualitat és impagable la tasca de promoció de la ciutat de l'Onyar i la rogalia entre els lectors anglòfons per part del novel·lista gal·lès Chris Lloyd, creador de la figura de la investigadora Elisenda Domènech en les seves tres entregues *City of Good Death*, *City of Buried Ghosts* i *City of Drowned Souls*. Alguna editorial local aposta per traduir-lo? S'obre la subhasta.

Assassins a Girona

En les presentacions del llibre *Assassins a Girona* (2017) es remarcava que aquesta recopilació de tretze autors gironins o vinculats a les comarques gironines havia estat una invitació irònica de l'editor de Llibres del Delicte per demostrar que «al nord del

>> Abans del silenci, d'Agustí Vehí.
(Foto: ARXIU JOSÉ LUIS BARTOLOMÉ)

>> Agustí Vehí, el 1986, quan era cap de la Policia Local de Salt, al programa Vostè jutja, de TV3.
(Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. EL PUNT.)

>> Josep Torrent, en primer terme, el 2014, durant la presentació de *La sang és més dolça que la mel*.
Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. EL PUNT (TURA SOLER).

país es mata literàriament amb molta qualitat». El breu pròleg de Martí Gironell dona entrada als relats de Miquel Aguirre, Damià Bardera, Mar Bosch Oliveras, Anna Carreras, Jordi Dausà, Jair Domínguez, Salvador Macip, Cristina Malagelada, Andreu Pérez, Pep Prieto, Josep Torrent, Maribel Torres i Matthew Tree. La novel·la negra gironina (d'autor o d'ambientació) no estava aleshores, ni de bon tros, a les beceroles. De fet, podríem recular als anys vuitanta per trobar autors neòfits de lectura ben agradosa per als fans del gènere, com els dels números inaugurals de la col·lecció literària «La Novel·la al Punt», del grup Lletrasset: *L'estigma dels Montoreig* (1986), de Toni Vinyes, o *Assassinat a la missa del gall* (1986), de Miquel Fañanàs.

Cinc dels escriptors esmentats (Aguirre, Dausà, Prieto, Torrent i Torres) estan inclosos en l'exploració que he fet de l'estol d'autors de novel·la ne-

gra. Voldria entendre que la dedicació de la resta al conreu d'aquesta literatura ha estat ocasional. No seria el cas d'Anna Carreras, barcelonina resident a Girona i traductora d'Elena Ferrante al català, que ha escrit dues novel·les del gènere (*L'ull de l'escarabat* i *Halley 2040*).

En aquest atles aproximatiu de la novel·la negra gironina, entesa com a relats que estan escrits per autors indígenes o que tenen lloc en territori gironí, comencem esmentant el camprodonenc Oriol Molas, autor, juntament amb el lleidatà Ferran Grau, de *La revenja dels desvalguts* (2018) i de *Cazeneuve i les clavegueres de la ciutat* (2019), ambdues situades en moments convulsos de la primeria del segle xx a Barcelona. Els conductors de les investigacions són Enric Cazeneuve (de l'agència de detectius Cazeneuve & Associats) i el periodista Jacint Bresco. El remarcable i insòlit

d'aquestes aventures és que es basen en la figura d'un detectiu, Cazeneuve, sobre el qual s'ha trobat documentació que acredita la seva existència real.

Aportacions de la Garrotxa

La comarca de la Garrotxa ha aportat alguns escriptors notables. Josep Torrent, empordanès establert a Olot, d'on havia estat cap de la policia municipal, és un escriptor productiu, que trasllada els escenaris dels crims fora de la geografia de mala petja. Torrent ha esculpit la figura de Damià Surrell, caporal, sergent i després sotsinspector de la Unitat d'Investigacions de Figueres, que ha de bregar contra delinqüents de les contrades emporitanes (vegeu *Detalls culinàris*, *La sang és més dolça que la mel* i 996, obres publicades el 2010, 2014 i 2016, respectivament). *La Mirona mata els dimarts* (2008) i *La noia que fa vint mesos que és a la presó* (2015) són dos trencaclos-

>> Imma Tubella, el 2016, després de publicar *Un secret a l'Empordà*.

Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. EL PUNT (JOAN SABATER).

ques que ens transporten a la Cerdanya i al Gironès.

El segon escriptor olotí *noir* també coneix el terreny que trepitja, per la seva gestió de la funerària local. Miquel Casas fa participar el seu *alter ego* —«l'enterrador perspicaç»— per resoldre amb poca ortodòxia incidents que els Hercule Poirot vinguts de Barcelona (el sergent Vilanova o l'inspector Sanper) són incapaçs de cloure. Orgull olotí a dojo! A *Secret sota grada* (2012), el crim cruent es produeix després del robatori de quatre medalles del CPA d'Olot; a *Plagues i volcans* (2015), els olotins —socis o no del

CNO— queden fora de tota sospita de l'homicidi per l'apunyament d'un industrial de la ciutat o de l'assetjament a una olotina exuberant i esportista; a la seva tercera novel·la, *Truc de festes* (2016), les Festes del Tura viuen una amenaça d'atemptat terrorista, rastrejat pels Mossos... i l'Ertzaintza!

El despertar del navegant (2019) permet a l'olotina Maribel Torres crear la figura de la detectiva Adriana i del seu ajudant, Pau, un expert en informàtica. La recerca d'un afer de falsificació d'un quadre de Miró els durà a una trama de corrupció política i d'especulació immobiliària a la Costa Brava. *Olot:*

Crònica d'un segrest (2019) novel·la la història del segrest de la farmacèutica olotina el 1992. L'autor, Jacinto Vicente Hernández, va ser el secretari judicial del cas. Encara inèdita, *Flagelos*, la segona novel·la de l'autora cubanomanresana Violeida Sánchez, té lloc en paratges olotins i de la Vall d'en Bas.

Novel·la negra empordanesa

La comarca alt-empordanesa és un terreny fèrtil per a la imaginació literària de qualsevol gènere. És obligat esmentar en primer lloc el prolífic Albert Padrosa (1933-2014), que podríem considerar el pioner del gremi de la novel·la negra empordanesa (amb permís de Baldomero Salabert, que va publicar *Una maleta* el 1957), creador de la figura del comissari Luis Montero. A la seva primera novel·la (*Alienació*, del 1978), Padrosa segueix el model de resolució a través de pistes, seguint l'estil predominant en aquella època, influenciat per Agatha Christie i Georges Simenon. En obres posteriors, que van tenir una bona acollida (*Mecanismo de ahorcadura*, del 1991, i *Crimen en la pensión*, del 2000), els escenaris són més versemblants, amb la presència de la geografia empordanesa, i hi introdueix figures institucionals del món del crim, com ara policies, jutges i forenses.

L'anatomia de vint casos de crims reals que ens ofereix el metge forense Narcís Bardalet a través de la ploma i la tinta de Clàudia Pujol als llibres *Diari d'un forense* (2009) i *En l'escena del crim* (2010) ha esdevingut molt popular entre els lectors empordanesos i més enllà del Fluvià i del Ter.

En el seu debut literari (amb *Cobdícia: Figueres, 1943*, del 2017), Octavi Dalmau, empresari de multinacionals que va retornar al seu Empordà per fer de pagès i escriure històries, un desafecte amb la dictadura —en Molins, de la Brigada d'Informació de la Guàrdia Civil— és el responsable d'esbrinar el misteri, basat en fets i localitzacions autèntics, que envolta un avió alemany estavellat a la muntanya del Pení, entre Roses i Cadaqués.

Com en el cas de Josep Torrent, hi ha autors que s'han nodrit del fruit de la seva experiència professional. Eduard Pascual és un barceloní resident a Llers, especialista fins a l'any 2005 en investigació criminal dels Mossos d'Esquadra, creador de dos sergents literaris. A *Còdex 10* (2009),

Esther Vila

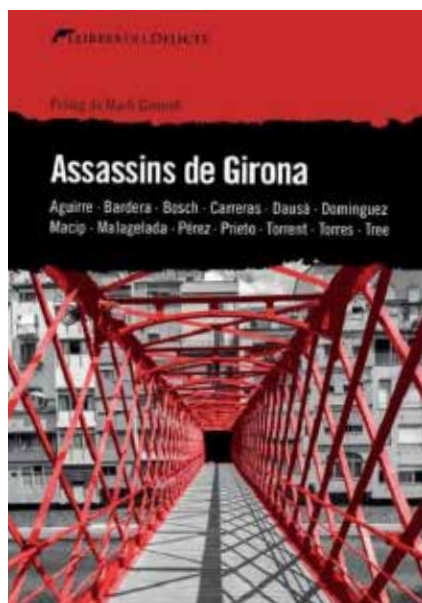
La bossa de seda

Novel·la

EDITORIAL
GREGAL

>> La bossa de seda, d'Esther Vila. (Foto: ARXIU JOSÉ LUIS BARTOLOMÉ)

el sergent Montagut empra l'indicatiu dels serveis d'investigació dels Mossos per explorar el rerefons dels relats

>> Assassins de Girona, una obra coral. (Foto: ARXIU JOSÉ LUIS BARTOLOMÉ)

inspirats en fets, llocs i persones reals de l'Alt Empordà. A *En el umbral de la muerte* (2010) és el sergent Flores qui condueix les diligències per resoldre el joc macabre de *bookcrossing* amb què l'assassí en sèrie es relaciona amb la policia, escollint casos de les obres de Vázquez Montalbán.

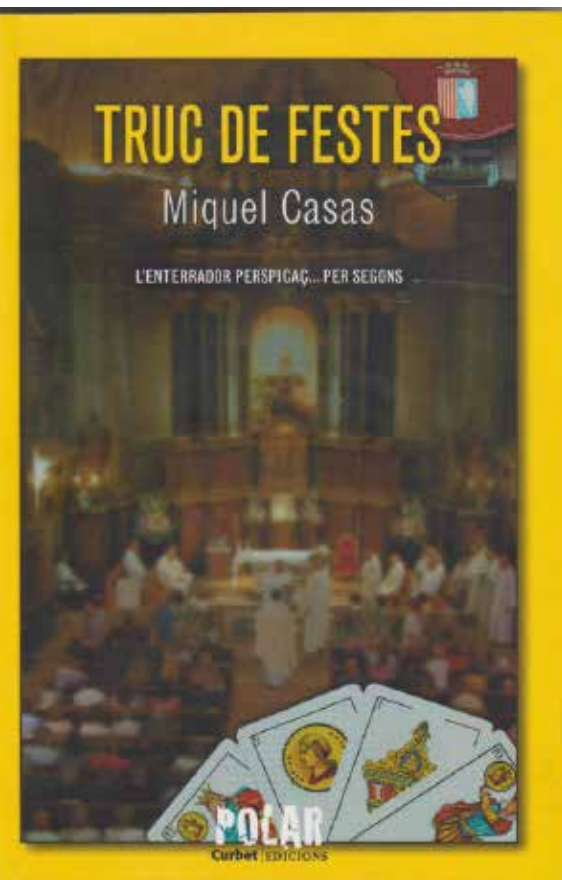
Abans del seu malaurat traspàs, l'historiador, docent universitari i sots-inspector de la Guàrdia Urbana de Figueres Agustí Vehí ens havia deixat com a llegat quatre títols indelebles d'aquest gènere: *Abans del silenci* (del 2009, guanyador del premi Ferran Canyameres); *Ginesta pels morts: Un blues empordanès* (2010); *Quan la nit mata* (2011), guanyador del Premi Crims de Tinta, en què retrata la policia franquista dins de l'entorn empordanès, arran de la mort del delegat local de la Falange a Figueres, una nit de març de 1958, i *Torn de nit* (2012), que conté com flaixos de la vida nocturna policial en un municipi empordanès fictici: Vilaclara. El seu bon ofici lite-

rari i la seva bonhomia han estat reconeguts, des del 2013, amb el Premi Memorial Agustí Vehí, dins del Festival Tiana Negra.

Dues autores vinculades amb l'Empordà són Esther Vila i Elena Torres. La primera, mestra i empordanesa d'adopció (Navata, Ventalló, l'Estartit) és la creadora, en tres novel·les ben traçades, originals i entretingudes, d'un binomi femení d'investigadores en ambients gironins: la reportera gràfica Mercè Juanhuix i la seva amiga Elisa Dorca. *Els bessons rere la finestra* (2016) revela els secrets inconfessables d'una família benestant de Girona que perd els dos fills bessons de dotze anys i la filla de cinc en l'espai de tres dies. El casament el 2001 d'un dels bessons, el reportatge fotogràfic del qual han de cobrir la Mercè i l'Elisa, serà el punt d'inici de la descoberta d'aquells secrets. La narració de *La bossa de seda* (2018) també fa salts en el temps, partint de l'encàrrec que reben la Mercè i l'Elisa per il·lustrar la biografia d'una actriu jubilada dels anys setanta. Un accident esgarriós l'agost del 1952 a Navata, que canviaria la vida de quatre personatges, s'ententeix amb la mort per intoxicació de tres membres de la mateixa família de Barcelona l'octubre de 1970. El juny del 1972 una dona jove es presenta al poble per reclamar l'herència del seu oncle difunt. A *Imatges del meu enterrament* (2019), que de moment tanca la sèrie, la Mercè i l'Elisa han de fer un reportatge del funeral de l'empresari hotelier de la Costa Brava Climent Roig, un *self-made man* que al llarg de la seva vida ha anat deixant cadàvers simbòlics, com el de la seva mare i el de la seva dona. Serà un funeral sense mort, amb un cos amb marques facials estranyes.

El vincle amb l'Empordà de la historiadora barcelonina Elena Torres és literari. *La puta d'oros* (2015) està ambientada entre Barcelona i Llançà, i explica en dos períodes cronològics la història colpidora dels escamots d'extrema dreta després de la mort de Franco. Una jove que sobreviu a una brutal agressió el 1976, Jana Martí, haurà de guarir les seves ferides trenta anys després, quan es retroba amb alguns dels agressors.

La primera novel·la de la bisbalenca Imma Tubella, *Un secret de l'Empordà* (2016), està farcida de recerca històrica sobre uns fets reals que van succeir

>> Truc de festes, de Miquel Casas.
(Foto: ARXIU JOSÉ LUIS BARTOLOMÉ)

l'agost de 1935 a la carretera d'Albons a Viladamat. Un Rolls-Royce en què viatgen el príncep Mdivani i la seva amant, la baronessa Thyssen, s'estavella. Al juliol de 1992 dos homes rememoren l'accident i el secret que amaga, l'afer d'unes joies i... Pròpiament no es tracta d'una novel·la negra, però conté tots els elements dramàtics per semblar-ho, amb l'excepció de la morfologia i el ritme narratiu.

Deliri al Pla de l'Estany

L'escriptor *noir* de capçalera del Pla de l'Estany és el periodista Miquel Aguirre, capaç d'alternar situacions delirants d'humor negre, de sang i fetge, i llenguatge col·loquial, a voltes groller, en boca d'homenots de caricatura (*Els morts no parlen*, del 2016, o *Els cadàvers del candidat*, del 2020), amb una incursió esgarrifant en el món dels sicaris d'una organització criminal formada per joves, ubicada en espais gironins, figuerencs i l'N-2 (per on circula la major part de la trama d'*Animals dels marges*, del 2019, una novel·la distòpica). La seva novel·la més recent ens parla de les tribulacions

d'un empresari local que es presenta a les eleccions municipals i contracta els serveis d'un assessor polític poc escrupolós. En Quimet, un prejubilat del sector de la metal·lúrgia, és el protagonista accidental de la primera novel·la: fangant l'hortet amb vistes a la serra de Rocacorba troba un cadàver que decideix enterrar, perquè recela dels Mossos, i amb el seu cosí, l'Escorpit, es conxorxaran per simular un segrest i extorquir la família del mort («gent de calés»).

Les novel·les de J. N. Santaaulàlia *Bulbs* (1999), *L'absent* (2000) i *Ulls d'aigua* (2002) són, en paraules del mateix autor, «si no ben bé negres, d'un gris molt fosc». Les dues primeres es poden llegir fins i tot com a paròdies del gènere.

El préstec (2015), la segona novel·la del també banyolí Balta Navarro, un apassionat de les arts, conté tocs d'intriga en el relat sobre un famós pintor que necessita que un antic amic li presti deu mil euros per evitar que "la Caixa" es quedi el seu Mas Feixes.

Altres territoris

L'autora farnesenca Assumpció Cantalozella afegeix a la seva faceta dilatada i reeixida del conreu de la novel·la històrica un parèntesi com a component del col·lectiu Ofèlia Dracs, en el qual va col·laborar en la segona entrega del cicle detectivesc que va seguir *Negra i consentida* (1983): *Misteri de reina* (1994). De fet, algunes de les seves novel·les històriques (en particular, la reeditada *La ciutat*, del 1990 i el 2018, amb les intrigues de l'Andreu Estor, que descobreix a les acaballes del franquisme uns arxius comprometedors d'un familiar difunt) es poden llegir en clau de novel·la negra.

El mestre i escriptor cassanenc Jordi Dausà, guanyador del Premi Lloret Negre 2019, mostra a *Lèmmings* (2019) els nous camins que segueixen alguns creadors de novel·la negra, que ja no necessita el càsting omnipresent o *cameos* de policies, detectius o reporters per engrescar-nos en trames que es llegeixen fil per randa amb intensa emoció. Recomanada per la crítica per a qui vulgui gaudir d'obres bestials, plats forts d'hòsties dures (el gènere *hard-boiled* antonomàstic ianqui), la novel·la ha estat traduïda al castellà.

Per tancar aquest atles provisional, farem com els criminals, que —se-

gons la contalla— necessiten retornar a l'escena del crim, en aquest cas a Girona. La jove filòloga i criminòloga Marta Cañiguerol ens ha obsequiat aquesta primavera de pandèmia amb el seu debut originalíssim, en què un assassí en sèrie perpetra els seus crims emprant mètodes de tortura medieval i dipositant els cossos en llocs emblemàtics de Girona. Per enxampar el psicòpata de *IV nombres*, els Mossos i la Policia Nacional hauran de conjugar esforços amb Octavia Cid, una experta en cultura medieval.

Els protagonistes agònics de les novel·les del periodista i crític de cinema Pep Prieto no poden ser sinó col·legues de la seva professió, alguns dels quals pateixen la síndrome de les notícies falses. Un periodista gironí a l'atur és convocat a una roda de reconeixement afectada per una avaria tècnica (*La disfressa de l'indigent*, del 2005). La transmissió desfigurada d'una notícia del periodista local Jordi Oller (al titular, una mort accidental es transforma en un assassinat) l'empeny a involucrar-se en el passat de la presumpta víctima (*Mala premsa*, del 2011). Joan Garcia és el periodista d'un mitjà digital que publica la falsa defunció d'un parlamentari català, que mor l'endemà (*La teoria de l'imbècil*, del 2012). A la seva darrera peça, *El mal pare* (2020), Prieto planteja les perspectives alternatives de tres germans quan descobreixen, en morir el seu pare —un destacat arqueòleg—, que havia amagat una vida menys decorosa del que aparentava.

Tras los pasos de Jack (2017), de l'empresari i escriptor gironí Jordi Calvet San José, ens trasllada a la Barcelona del 1977, on el Destripador Español assassina de manera brutal cinc dones. Quaranta anys més tard, vol desafiar les noves tècniques policials i envia una carta a l'antic cap de la investigació, el policia Juan León, per advertir-lo d'un proper nou assassinat.

Atmosferes d'intriga

Miquel Fañanès és l'autor que abaixarà el teló d'aquest escenari recopilador. Com a autor per a un públic juvenil va escriure *La pedra màgica* (el 1993, amb el transfons del robatori del diamant Tiffany al Palau de la Virreina) i *Un cadàver a Charing Cross* (1997), en què l'inspector George Howley ha d'investigar el cas d'un cos trobat a les vies

d'aquesta gran estació londinenca. El periodista Oriol Rovira, de *Susqueda* (1983) reapareix a *L'any de la serp* (1991), fugint de la màfia de Nova York, i s'estableix a Pequín, on és testimoni de la revolta dels estudiants a la plaça de Tiananmen, així com de les intrigues dels polítics i militars xinesos. *Un bon dia per matar, un bon dia per morir* (2000) examina amb un cert humor negre el diari d'un assassí, l'Evarist Tous, que comet els seus crims (el d'un comissari de policia és frustrat) a la ciutat comtal, i a la Model viurà l'experiència reeducadora de la garjola. El seu domini de la novel·la històrica el combina amb una atmosfera d'intriga a *Mort a Girona* (2010), en l'escorcoll que fa el seu *alter ego*, el periodista Oriol Rovira (encara actiu!), en relació amb l'estranya mort del general Álvarez de Castro, durant el qual desxifra un manuscrit que troba en un edifici del barri antic.

Un apunt d'escac i mat de propina, que té a veure amb la conveniència, al meu parer, de rellegir alguns dels nostres prosistes clàssics amb ulleres fosques. Si em preguntessin quin és el relat criminal més antic o el més elaborat de la literatura catalana, no dubtaria ni un nanosegon a citar *Pa i raïm* (1951), de Josep Pla, que durant dècades ha sabut mantenir els seus enigmes tancats en la closca de les cales de Cadaqués. Miquel Pairoli deia que era una obra «perfecta». L'historiador de la cultura Pep Vila proposa una lectura especulativa del cas arran d'uns fets reals publicats a la revista *Sol Ixent* el setembre de 1933 (vegeu l'article al blog *Vademècum*, dins les entrades del juny de 2020).

La novel·la negra agrada per moltes raons: perquè ens ajuda a evadir-nos de les nostres rutines i maldecaps, i també perquè les seves històries s'assemblen a una vida real deformada amb enginy per esperonar la curiositat natural per resoldre enigmes. A les comarques gironines, de moment només s'organitza un premi literari d'aquest gènere, Lloret Negre. Fora bo que altres certàmens incorporessin aquesta disciplina. De candidats, segur que no en faltaran; la pandèmia deu haver servit per fabricar nous fils narratius i xarxes temàtiques. I tant de bo que Tura Soler s'estreni aviat com a autora

de relats farcits de la seva llarga i magnífica trajectòria de periodista d'investigació, o que també s'estreni com a autor de *legal thrillers* (a l'estil de John Grisham) l'advocat penalista Carles Monguilod (el seu *dictum* «El crim més execrable el comet el teu veí» seria un títol de bandera), les reflexions del qual varen estimular Javier Cercas per escriure *Las leyes de la frontera*.

L'empresa de crear una editorial gironina exclusivament de novel·la negra (com ara *Crim.cat* o *Llibres del Delicte* en altres latituds) d'autors indígenes i forasters seria probablement arriscada i agosarada. Mentrestant, per si algun dia s'esdevé el miracle en format tradicional i en suport digital, cal encoratjar les editorials que tenen una col·lecció o títols d'aquest gènere

(Curbet, Brau...) per preservar la sinergia editora amb l'esforç creatiu d'escriptors novells i d'altres de consagrats. Per la seva banda, les llavors plantades per la REVISTA DE GIRONA, en dedicar amb una certa periodicitat un recull monogràfic de gènere negre dins del «Taller de nous creadors», donarà bones collites.

* A casa nostra, el terme *negre* és comprensiu (inclou *thriller*, misteri, intriga, policies, detectius privats...). Tot i l'origen nord-americà del gènere negre, aquesta etiqueta només s'aplica a França i a països de parla espanyola, ja que les primeres històries van ser publicades a la revista americana *Black Mask* i a la col·lecció «Série Noire» de l'editorial Gallimard.

>> La sang és més dolça que la mel, de Josep Torrent. (Foto: ARXIU JOSÉ LUIS BARTOLOMÉ)